

Scholen en vandalisme?

Aanvullingsbladen

**VOORKOMING
MISDRIJVEN**
Een zaak van de politie én u.

Landelijk Bureau Voorkoming Misdrijven
Postbus 20301
2500 EH 's-Gravenhage

Inhoud

1	Inleiding	1-2
2	Nieuwe cijfers over vandalisme	
2.1	Inleiding	3
2.2	Landelijke cijfers	3-4
2.3	Vernielingen aan scholen	4
3	Nieuwe ervaringen met vandalisme-preventie op scholen	
3.1	Inleiding	5
3.2	Projecten volgens brede en specifieke aanpak	5-10
3.3	Algemene maatregelen	10-11
4	Hulpmiddelen	
4.1	Inleiding	12
4.2	Projectweek vandalisme voor het voortgezet onderwijs	12-15
4.3	Audio-visuele hulpmiddelen	15-16
5	Technopreventieve hulpmiddelen	17-18
6	Tips voor de evaluatie van projecten	19-20
	Literatuurlijst	21-23

Begin 1982 bracht het Landelijk Bureau Voorkoming Misdrijven de map Scholen en Vandalisme uit: een hand-leiding voor scholen die iets aan vandalisme-preventie willen doen.

In de loop van 1982 en 1983 hebben ongeveer 20.000 exemplaren van deze map hun weg gevonden naar scholen en instanties die met het onderwijs te maken hebben.

De map geeft een beeld van de kennis en informatie over vandalisme en vandalisme-preventie zoals die tot en met 1981 voor handen was. We zijn ervan uitgegaan dat die kennis en informatie – mede door vandalisme-projecten in het onderwijs – snel zou groeien. Op grond daarvan zouden dan weer aanvullingsbladen voor de map geschreven kunnen worden, waarmee alle geïnteresseerden van de jongste ontwikkelingen op de hoogte gebracht konden worden.

In de map was een blauwe bon opgenomen, die men moest opsturen indien men er prijs op stelde te zijner tijd de aanvullingsbladen te ontvangen.

Er deed zich echter een lastig probleem voor: men stuurde wel behoorlijk veel blauwe bonnen op, maar er kwamen weinig reacties, aanvullingen en ervaringen binnen. Dat probleem werd ten slotte opgelost door de inzenders van de blauwe bonnen een enquête (in het vervolg met de BB-enquête aangeduid) te sturen.* In deze enquête werd onder meer gevraagd naar:

- (vandalisme)problemen op school;
- oordeel over de map;
- anti-vandalismemaatregelen die men genomen had.

De enquête werd besloten met het verzoek om schriftelijk materiaal dat betrekking had op de genomen maatregelen op te sturen.

De BB-enquête diende twee doelen:

- De resultaten zouden kunnen worden gebruikt om na te gaan aan welke informatie bij scholen het meeste behoefte bestond. Bij het schrijven van aanvullingsbladen zouden we daar rekening mee kunnen houden.
- Het verzoek om schriftelijk materiaal op te sturen zou nogmaals – maar nu heel direct – kunnen worden gedaan. Met succes zo bleek.

De belangrijkste (algemene) resultaten van de enquête laten zich als volgt samenvatten:

- Op de meeste scholen (ruim 85%) hebben een of meer leerkrachten de map gelezen.
- Meer dan 80% van de respondenten vond de map zowel wat betreft ideeën als concreet lesmateriaal goed bruikbaar.
- Op ruim 30% van de scholen zijn anti-vandalisme-projecten gehouden en bij ruim 90% van die projecten werd gebruik gemaakt van de map.

* Over de enquête is verslag gedaan in: 'Eerste tussen-rapportage evaluatie-onderzoek van de map Scholen en Vandalisme', 1984.

2 Het lijkt er dus op dat de map goed aan haar doelstellingen heeft beantwoord*. In de volgende hoofdstukken van deze aanvullingsbladen zullen een aantal meer specifieke uitkomsten van de enquête aan de orde komen.

Het materiaal dat het LBVM via de enquête binnenkreeg, hebben we gevoegd bij de rapporten over vandalisme die via andere kanalen verzameld waren. Het totaal aan gegevens was interessant genoeg voor aanvulling op de handleiding. Bij het schrijven van de aanvullingsbladen hebben we zo veel mogelijk de opbouw van de handleiding gevolgd, hetgeen uit de onderstaande leeswijzer moge blijken.

Leeswijzer

- In hoofdstuk 2 geven we nieuwe cijfers. Allereerst algemene gegevens over de mate van vandalisme in Nederland, vervolgens cijfers die specifiek betrekking hebben op slachtofferschap van scholen.
- In hoofdstuk 3 gaan we in op nieuwe ervaringen met vandalisme-preventie op scholen. Hierbij wordt een onderverdeling gemaakt naar projecten volgens specifieke of brede benadering (3.2) en algemene maatregelen (3.3).
- Hoofdstuk 4 bevat een paragraaf (4.2) waarvan de inhoud direct bruikbaar is: een opzet voor een vandalisme-projectweek in het voortgezet onderwijs. Tevens wordt een paragraaf (4.3) aan het gebruik van audiovisuele hulpmiddelen gewijd.
- Hoofdstuk 5 geeft een beknopt overzicht van een aantal (nieuwe) ontwikkelingen en bevindingen op technopreventief terrein.
- In hoofdstuk 6 geven we enige tips voor evaluatiemethoden die simpel zijn en die weinig tijd vergen.
- Tot besluit volgt een literatuurlijst. In enkele regels wordt de inhoud van de rapporten/publikaties weergegeven en tevens treft u informatie aan over de verkrijgbaarheid.

* Overigens moeten we wel oppassen met deze uitkomsten van de enquête. De vragen zijn immers gesteld aan een *selecte* groep: zij die blauwe bonnen hebben ingezonden. Het is mogelijk dat binnen deze groep anders (positiever met name) over de map wordt gedacht dan binnen de totale groep van bezitters van de map.

2.1 Inleiding

De gegevens die in de map Scholen en Vandalisme zijn gepresenteerd, hebben hoofdzakelijk betrekking op de jaren zeventig. Inmiddels zijn we al weer een eindje op weg in de jaren tachtig en is het mogelijk om een aantal nieuwe cijfers te presenteren.

In 2.2 gaan we in op de landelijke ontwikkeling van het aantal vernielingen aan openbaar en privé bezit; in 2.3 komen er cijfers aan bod die specifiek op scholen betrekking hebben.

2.2 Landelijke cijfers

In tabel 1 is de ontwikkeling van het aantal door de politie geregistreerde vernielingen te zien.

Tabel 1: Bij de politie geregistreerde vernielingen

	Absoluut aantal vernielingen (1)	Index 1970 = 100 (2)	Index totaal aantal misdrijven 1970 = 100 (3)
1970	10.344	100	100
1975	25.322	245	171
1979	59.115	562	234
1980	69.775	675	265
1981	75.792	733	304
1982	88.148	853	347
1983	85.206	824	371

Bron: CBS-statistiek voor politie, justitie en brandweer

Opvallend is dat in 1983 een einde komt aan de continue stijging van het aantal door de politie geregistreerde vernielingen (kolom 1 en 2), terwijl het totaal aantal misdrijven (kolom 3) wel blijft stijgen.

Men moet zich hierbij natuurlijk wel bedenken dat veel vernielingen niet bij de politie worden gemeld, waardoor een vertekening van de werkelijke ontwikkeling kan ontstaan.

In tabel 2 presenteren we gegevens uit de slachtoffer-enquêtes. Bij die enquêtes wordt aan een representatieve steekproef van Nederlanders boven de 15 jaar een aantal vragen voorgelegd over slachtofferschap van verschillende vormen van criminaliteit, waaronder vandalisme*.

* Door een herberekening die is toegepast op de cijfers van 1976 tot en met 1979, wijken de slachtofferpercentages in deze tabel 2 af van de oorspronkelijk gepresenteerde cijfers in tabel 2 op pagina 21 van de map.

Tabel 2: Percentage Nederlanders boven de 15 jaar dat slachtoffer is geworden van een vernieling

1976	8.9%
1977	10.3%
1978	11.7%
1979	14.7%
1980	15.7%
1981	16.1%
1982	16.0%
1983	15.7%

Ook hier zien we dus een kentering optreden (zelfs al een jaar eerder dan in tabel 1). We kunnen concluderen dat het met het vandalisme in Nederland de goede kant uit lijkt te gaan. Wellicht is dit mede een gevolg van de vele anti-vandalisme projecten die de laatste jaren (vooral op scholen) zijn georganiseerd.

2.3 Vernielingen aan scholen

In de enquête onder scholen die de blauwe bon uit de map Scholen en Vandalisme opstuurden (BB-enquête), is onder meer gevraagd naar de mate waarin men te maken heeft gehad met vandalisme. De antwoorden op die vraag zijn weergegeven in onderstaande tabel

Tabel 3: Schadegevallen aan scholen in percentages (schooljaar 82-83)

	Brand	Inbraak	Bekladding	Ingooien ruiten	Andere vernielingen
Nooit	87	47	37	18	60
Wel voorkomend maar frequentie onbekend	4	13	22	18	13
1 tot 5 maal per jaar / weinig	8	38	26	36	16
6 tot 20 maal per jaar / regelmatig	1	3	6	9	8
21 tot 365 maal per jaar / veel	—	—	9	8	4
	100%	101%	100%	99%	101%

De scholen lijken dus het meest te lijden te hebben van het ingooien van ruiten en ook bekladding is een veel voorkomend euvel. Voorts blijkt bijna de helft van de scholen een of meerdere keren met inbraak te maken hebben gehad. Brand komt gelukkig beduidend minder vaak voor.*

Gevraagd naar de vermoedelijke oorzaak van een schadegeval, antwoordt men over het algemeen dat er van opzet sprake was.

* Overigens moet men wel beseffen dat het om een selecte steekproef van 262 scholen gaat en het hier geschetste beeld dus misschien niet representatief is voor alle Nederlandse scholen. Zo is het denkbaar dat men op scholen met problemen eerder geneigd was de blauwe bon in te sturen, dan op scholen zonder problemen.

3.1 Inleiding

In deze paragraaf bespreken we de belangrijkste bevindingen uit de stapel verslagen van onderzoeken en projecten die de afgelopen jaren zijn uitgevoerd.

Deze bevindingen zijn om twee redenen van belang:

- In de eerste plaats wordt ermee duidelijk gemaakt hoe bepaalde maatregelen die in de map zijn behandeld, in de praktijk zijn uitgekapt.
- In de tweede plaats hebben de projecten natuurlijk nieuwe ideeën opgeleverd, zowel over maatregelen zelf als over de organisatie van projecten.

Als we alle interessante resultaten even uitgebreid zouden bespreken, was dit supplement even dik geworden als de handleiding zelf. Daarom hebben we een selectie gemaakt: een aantal projecten en onderzoeksresultaten worden in deze paragraaf uitgebreid behandeld, de rest wordt zeer kort in de literatuurlijst besproken.

Overigens had het overgrote deel van het materiaal dat we verzamelden betrekking op projecten volgens de specifieke of brede aanpak (zie pag. 46 t/m 64 van de handleiding). Gelet op de resultaten van de BB-enquête is dat ook niet verwonderlijk. Uit tabel 4 blijkt duidelijk dat dergelijke projecten op scholen meer in trek waren dan het toepassen van algemene maatregelen.

Tabel 4: Toegepaste anti-vandalisme maatregelen op scholen

	Wel toegepast	Niet toegepast
Bewust maken van schade (specifieke aanpak)	86.4%	13.6%
Waarde van omgeving laten inzien (brede aanpak)	70.4%	29.6%
Sfeer op school veranderen	23.5%	76.5%
Vrije tijdsvoorzieningen maken	7.4%	92.6%

In deze paragraaf maken we bij de bespreking van de nieuwe vandalismpreventie-ervaringen de volgende onderverdeling:

- In 3.2 komen de projecten volgens de specifieke en brede aanpak aan de orde.
- In 3.3 behandelen we projecten en onderzoeksresultaten die betrekking hebben op algemene maatregelen.

3.2 Projecten volgens specifieke en brede aanpak

We bespreken eerst twee specifieke projecten, vervolgens een breed project en tenslotte een project waarbij zowel specifieke als brede methoden zijn toegepast. Daarbij beperken we ons natuurlijk tot de hoofdzaken; lezers die meer willen weten kunnen de oorspronkelijke verslagen raadplegen.

Op onze verkenning van projecten doen we 4 steden aan:

- Arnhem
- Tilburg
- Lakehead (Canada)
- Amsterdam

Arnhem

Vandalismeprojecten kosten leerkrachten tijd...

Soms is dit een reden om er maar niet aan te beginnen. In een aantal projecten heeft men het probleem opgelost door de inschakeling van werkloze leerkrachten.

In Arnhem ging dit als volgt in zijn werk: medio '82 zocht de politie contact met het Gewestelijk Arbeidsbureau. Doel van het contact was om via de werkverruimende maatregel (WVM) van het ministerie van Sociale Zaken, leerkrachten aan te trekken voor de voorbereiding en uitvoering van een vandalismeproject.

Op 1 januari 1983 werden er door de politie in nauwe samenwerking met de schoolbegeleidingsdienst 5 onderwijzeressen voor een jaar aangesteld.

Gedurende een voorbereidingstijd van ongeveer twee maanden (inclusief een stage bij diverse politie-onderdelen) werd een lesprogramma samengesteld. Dit programma bestond uit 4 lessen en was bestemd voor de bovenbouw van het lager onderwijs.

In totaal wilden 67 scholen meedoen aan dit project.

Op alle scholen werd door de 5 onderwijzeressen eerst een oriënterend gesprek met het team gehouden, waarbij onder meer de inhoud van de vier lessen uiteen werd gezet. Vervolgens gingen zij met de lessen van start; op de meeste scholen om de 4 weken een les.

Eind juni/begin juli 1983 werd het project afgesloten met open dagen op het hoofdbureau van politie, waarbij de leerlingen een uitgebreid programma (rondleiding, demonstratie van politiekorpsen, etc.) kregen voorgeschoteld.

Op grond van de evaluatie van het project (eveneens verzorgd door de 5 onderwijzeressen) konden met name de volgende conclusies worden getrokken.

- De leerkrachten van de scholen waren over het algemeen zeer tevreden over de lessen. Over de tijdsduur tussen de lessen was men minder te spreken: 46.6% van de leerkrachten vond vier weken tussentijd te lang.
- Het bleek dat op scholen waar de eigen leerkracht een aandeel in de lessen had, de betrokkenheid van de leerlingen veel groter was.

Samenvattend kunnen we stellen dat het (mede) voorbereiden en uitvoeren van vandalismeprojecten door onderwijskrachten die via de WVM aangesteld kunnen worden, een uitstekend idee is.

Belangrijk is echter wel dat de 'eigen' leerkrachten een aandeel in de lessen hebben.

Tilburg

In 1982 begon de werkgroep gedrag van de Montfoort-school met de voorbereidingen van een vandaliseproject. De werkgroep was samengesteld uit leerkrachten, ouders van leerlingen en de wijkagent. De verschillende soorten activiteiten (lesprogramma, diaserie, artikelen voor de wijkkrant, etc.) werden door kleinere subgroepjes uitgevoerd.

Men slaagde er in een groot aantal instanties aan het project te laten meewerken, waardoor niet alleen op de Montfoort-school maar ook in de rest van de wijk anti-vandalismemaatregelen van de grond kwamen.

De gemeente, de wijkraad en het bestuur van de Rooms-katholieke scholen zorgden voor de financiering van het project.

Half januari ging men van start.

Op 3 van de 4 scholen in de wijk werden lesprogramma's over vandalisme (grotendeels volgens de specifieke aanpak) gedraaid, waarbij o.a. de politie, de Gemeentelijke Energiebedrijven en Publieke Werken hun medewerking verleenden.

Voorts werden een drietal activiteiten ondernomen met de

bedoeling ook de wijk in het project te betrekken:

- Overal in de wijk (o.a. bij de winkels en het wijkcentrum) hing men posters op, die betrekking hadden op vandalisme en op het project.
- Elke week werd er in de wijkkrant een volle pagina aan het project gewijd. Ook in de bladen van de sportclubs verschenen artikelen over het project.
- Een woningbouwvereniging gaf een aantal flats een opknapbeurt, waarbij schade ten gevolge van vandalisme werd hersteld.

Als afsluiting van het project (half maart) werd o.a. een schoonmaakactie georganiseerd. Het jeugdjournaal deed van deze dag verslag.

In de evaluatie van de werkgroep Gedrag werden de volgende conclusies getrokken:

- De medewerking van de benaderde instanties is goed geweest.
- De reacties op de publikaties in de wijkkrant waren over het algemeen gunstig.
- Het project is bij de kinderen aangeslagen.
- De wijkbewoners die niet via de scholen direct bij het project betrokken zijn geweest, werden ondanks posters en publikaties in de pers, niet bereikt.

We kunnen rustig stellen dat de manier waarop een school een project met zo veel medewerkende instanties van de grond weet te krijgen, een organisatorisch kunstwerkje is. Belangrijk is de conclusie dat publiciteit geen garantie biedt dat buurtbewoners ook werkelijk bij een project betrokken raken; men zal in dit opzicht waarschijnlijk meer succes hebben, als buurtbewoners meer actief bij bepaalde maatregelen worden ingeschakeld.

Lakeboard (Pride-project)

Aan de andere kant van de oceaan is men over het algemeen zeer vindend in het bedenken van afkortingen. Pride betekent dan ook niet slechts simpel 'trots', maar staat voor 'Pupils Responsible In Determining their own Environment'.

Doel van het project is, dat leerlingen hun school in een goede staat houden. Men tracht dit te bereiken door middel van een 'financiële prikkelingsprogramma'. Er wordt een fonds* (Pride-bedrag) vastgesteld voor elke deelnemende school. De door leerlingen veroorzaakte schade wordt uit dit fonds betaald en het geld dat aan het eind van het schooljaar over is, wordt aan de leerlingenraad gegeven. Deze raad beslist in samenspraak met de leiding van de school over de besteding van dit geld (waar men natuurlijk de term 'Pride-dollars' voor gebruikt). Voor zover mogelijk worden de reparaties uitgevoerd door de leerlingen zelf. Aangezien vandalisme aan de buitenzijde van het gebouw niet alleen door de 'eigen' leerlingen wordt gepleegd, is er voor de 'externe schade' een maximum bedrag uit het fonds vastgesteld, dat uit het fonds moet worden betaald, t.w. \$ 300,—.

Aan het einde van het schooljaar 1979-1980 werd iets meer dan de helft van het totale budget aan de scholen uitgekeerd.

Naast de vermindering van het vandalisme worden als voordelen genoemd:

* De hoogte van dit fonds werd als volgt bepaald: Op basis van een registratie van schade aan scholen rekende men uit dat er in het jaar voorafgaand aan de start van het project per leerling van het voortgezet onderwijs voor gemiddeld \$ 2,— werd vernield. Per leerling van het lager onderwijs lag dit op \$ 1,50. Een lagere school van 300 leerlingen zou dus een fonds van \$ 450 krijgen.

- Uit het fonds worden vele recreatieve en educatieve voorzieningen betaald.
- Leerlingen, staf en ouders worden zich bewust van de kosten van herstelwerkzaamheden.
- Volgens de conciërges doen de leerlingen hun best de school zo schoon mogelijk te houden.
- De leerlingen geven eerder informatie over gevallen van vandalisme.

Uit de evaluatie van het project komt bovendien naar voren dat men met de volgende punten goed rekening moet houden:

- Een goede definitie van vandalisme is noodzakelijk om opzettelijke vernielingen van toevallige schade te kunnen onderscheiden.
- Het moet aan alle betrokken partijen duidelijk zijn wie of welke instantie beslist of het Pride-fonds al dan niet wordt aangesproken.
- Het bedrag van \$ 300,— voor externe schade was te hoog. Een aantal lagere scholen raakte bijna hun volledige fonds kwijt nadat een keer een aantal ruiten was ingegooid.

In Amsterdam heeft men overigens ook geprobeerd een dergelijk experiment van de grond te krijgen. Vooralsnog strandde dit idee op een bepaling die het onmogelijk maakt om gelden gereserveerd voor onderhoud op andere wijze te besteden. Momenteel probeert men in Amsterdam hier een oplossing voor te vinden.

Amsterdam

De gemeente Amsterdam is in 1981 begonnen met een uitgebreid vandalisme-onderzoek. Na de onderzoeksfase volgde een experiment-fase waarin binnen een wijk een groot aantal anti-vandalismemaatregelen werd uitgevoerd. Als onderdeel van de experiment-fase hebben in 1982 op 12 scholen (8 lagere scholen en 4 scholen voor voortgezet onderwijs) vandalisme-projecten (zowel specifiek als breed) plaatsgevonden.

We zullen hier eerst ingaan op de resultaten van de evaluatie van deze projecten.

Een half jaar na de projecten zijn interviews gehouden met een groep leerlingen (van verschillende scholen) die de projecten hebben gevolgd en met een 'controlegroep' van leerlingen van scholen waar geen projecten zijn uitgevoerd. We citeren uit de zesde (en laatste) rapportage van het onderzoek Jeugd vandalisme:

"In het lager onderwijs bleken de leerlingen die de projecten gevolgd hadden, het afgelopen jaar significant minder vernielingen te hebben gepleegd dan de leerlingen van de controlegroep. Zowel bij de directe (= specifieke) als bij de brede benadering was van dit vandalismeverminderend effect sprake. Het meeste effect trad op bij leerlingen die plezier in school hadden. Bij leerlingen met een uitgesproken hekel aan school, bleken de schoolprojecten niet of nauwelijks effect te hebben gesorteerd" (pag. 62)*.

* Dezelfde constatering wordt gedaan in de evaluatie van een vandalisme-project te Waddinxveen (Voorkoming Misdrijven in Waddinxveen, een evaluatie van een vandalisme-project, 1982).

Uit de evaluatie van de projecten op de vier scholen voor voortgezet onderwijs wordt de navolgende conclusie getrokken:

“De uitkomsten van de interviews met leerkrachten en jongeren duiden erop dat van een directe benadering weinig effect uitgaat en soms zelfs een tegengesteld effect (...). Projecten waarbij vandalisme wat meer op een speelse manier aan de orde werd gesteld en waarbij ingegaan werd op de negatieve gevolgen voor de dader (‘dom, kinderachtig’) sneden in het voortgezet onderwijs meer hout” (pag. 44).

Een tweetal projecten die gehouden zijn op de Gijsbrecht van Aemstel MTS, zijn zo origineel, dat we er nader op ingaan.

Het eerste project was gericht op het ontwerpen van een nieuwe sluiting op lantaarnpalen. Op het meest voorkomende type lantaarnpalen van het Gemeentelijk Energie Bedrijf (GEB) zit een deurtje dat toegang verschaft tot het binnenwerk van de paal. Het deurtje is echter niet alleen eenvoudig te openen door monteurs van het GEB, maar ook door jongeren. Dit heeft tot gevolg dat o.a. de bedrading van de paal het regelmatig moet ontgelden.

Het ontwikkelen van een nieuw slot had niet alleen ten doel dergelijke vernielingen moeilijker te maken, maar ook om jongeren meer te betrekken bij het straatmeubilair van het GEB. Met als achterliggend idee dat jongeren objecten waar ze bij betrokken zijn, minder snel zullen vernielen. Voor een korte beschrijving en de resultaten van de evaluatie van dit project citeren we uit de 5e rapportage van het onderzoek Jeugd vandalisme:

“Vanuit de school werd voorgesteld om onder de leerlingen een prijsvraag uit te schrijven voor een ontwerp van een nieuwe sluiting die alleen door GEB-functionarissen te openen zou zijn.

Van het winnende ontwerp zou door de leerlingen dan zelf een prototype worden gemaakt. Het GEB zag wel iets in dit plan en zegde medewerking toe. (...)

Op de prijsvraag kwamen tien inzendingen binnen. Een van deze onderwerpen is door de leerkrachten gekozen om in de praktijk op school uit te voeren. (...)

Het experiment werd op 9 februari 1983 afgerond door een overdracht van (...) de nieuwe sluiting aan het hoofd van de Openbare Verlichting van het GEB.

(...). De conclusie van het hoofd van de Openbare Verlichting was dat het systeem wellicht nog iets gemakkelijker moet worden gemaakt en niet voor alle paalsoorten toepasbaar zou zijn. Het zou echter zeker de moeite waard zijn om het ontwerp verder te gaan ontwikkelen.

(...). Inmiddels blijken verschillende fabrikanten reeds belangstelling te hebben getoond om de nieuwe sluiting en sleutel in productie te nemen” (pag. 99-102).

Uit de enquête die onder de deelnemende leerlingen en onder een controlegroep is gehouden, blijkt dat het experiment bij de deelnemende leerlingen tot een verhoging van de betrokkenheid heeft geleid. De leerlingen bleken zelfs in hun vrije tijd aan het nieuwe slot te hebben gewerkt.

Het tweede project op de Gijsbrecht van Aemstel MTS leverde ook een zeer bruikbaar produkt op: een nieuw speeltoestel voor de door vandalisme geteisterde speeltuin in de buurt.

Aan dit project ligt een zelfde idee ten grondslag als bij het lantaarnpaalproject: het zelf maken van objecten voor de

- 10 buurt vergroot de betrokkenheid en vermindert de kans op vandalisme.*
- De keus van de leerkrachten en leerlingen viel op een schommel en daar werd door 4 leerlingen gedurende het hele schooljaar aan gewerkt.
- Ook bij dit project kwam via gesprekken met de betreffende leerlingen naar voren dat de betrokkenheid inderdaad vergroot is.

Samenvattend kunnen we stellen dat de evaluatie van de Amsterdamse experimenten een goed beeld geeft van de effecten van verschillende anti-vandalismemaatregelen:

- Op lagere scholen blijken zowel projecten volgens de specifieke als volgens de brede aanpak een preventief effect te hebben, met name op leerlingen die met plezier naar school gaan.
- Op scholen voor voortgezet onderwijs blijkt dat men in projecten volgens de specifieke aanpak vandalisme het beste als iets kinderachtigs af kan schilderen.
- De twee brede projecten waarbij door leerlingen een (voor de buurt) bruikbaar object werd vervaardigd, zijn succesvol geweest: De leerlingen raken meer betrokken bij dergelijke objecten en zullen deze dan ook niet snel vernielen.

3.3 Algemene maatregelen

Uit tabel 4 is gebleken dat algemene maatregelen niet zo vaak zijn toegepast. Het is dan ook niet verwonderlijk dat degenen die meewerkten aan de BB-enquête niets hebben opgestuurd dat betrekking had op algemene maatregelen. Gelukkig hebben wij wel via andere kanalen informatie verkregen die voor deze paragraaf bruikbaar is. We bespreken eerst nieuwe praktijkervaringen met het opzetten van vrijetijdsvoorzieningen, vervolgens een project waarmee beoogd werd de sfeer op school te beïnvloeden.

Het opzetten van vrijetijdsvoorzieningen

In de handleiding is uitgebreid aandacht besteed aan het creëren van een schooltuin. Er blijkt de laatste jaren ook vanuit een heel andere invalshoek aandacht aan dit onderwerp te zijn besteed:

- In de eerste plaats is door de Stichting voor de Leerplanontwikkeling en het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie de fraaie handleiding 'De tuin om de school – wat doe je er mee?' samengesteld. In deze handleiding wordt een groot aantal praktische en natuurlijk ook ecologisch verantwoorde suggesties voor inrichting en gebruik van schooltuinen gegeven.
- In de tweede plaats is door het ministerie van Landbouw en Visserij het plan 'Natuur je buur' ontwikkeld. In het kader van dit plan worden onder meer projecten ter verbetering van de (stedelijke) woonomgeving gesubsidieerd. Verdere informatie over dit plan kan worden gevonden in de brochure 'Natuur je buur'.

Een andere vorm van vrijetijdsvoorzieningen zijn de vele speelmogelijkheden die bij de school gerealiseerd kunnen worden.

* De onderzoekers hadden – om ook de toekomstige gebruikers in het project te betrekken – voorgesteld dat de leerlingen van de MTS eerst met de leerlingen van de bij de speeltuin gelegen lagere school zouden praten over de aard en de vormgeving van het speeltoestel. Jammer genoeg bleek dit idee wegens organisatorische problemen niet realiseerbaar.

Zo werd in het kader van het Amsterdamse vandalisme-project door de leerlingen van een lagere school met betonverf een aantal spelletjes op het schoolplein geschilderd.

Er zijn natuurlijk nog veel meer mogelijkheden en we hebben een aantal publikaties van onder andere de Stichting Ruimte in de literatuurlijst opgenomen, waarin het herinrichten van speelplaatsen en het bouwen van speeltoestellen uitgebreid wordt behandeld. Overigens wordt er in deze publikaties met nadruk op gewezen dat die speelmogelijkheden aan bepaalde veiligheidsvoorwaarden moeten voldoen.

De sfeer op school

Er is ons slechts één project bekend waarbij men door middel van het veranderen van de sfeer op school iets aan vandalisme-preventie wilde doen. Het betreft het voorlichtingsproject van de Rotterdamse Elektrische Tram-maatschappij (RET) dat op een aantal Rotterdamse scholen heeft (proef)gedraaid. De RET liet het Criminologisch Instituut van de RU Leiden een training 'conflict oplossen' ontwikkelen (RET schoolvoorlichting 1983).

Achterliggend idee hierbij was, dat 'het onvermogen om de in verschillende situaties opgelopen spanningen en problemen op te lossen' zich kan uiten in het plegen van vandalisme. Als leerlingen beter in staat zouden zijn met conflicten om te gaan en deze op te lossen, zou de kans op vandalisme worden vermindert.

De training bestaat uit 11 onderdelen die elk een uur duren en betrekking hebben op de thema's agressie en het oplossen van conflicten. De 11 onderdelen werden gegeven door speciale projectmedewerkers.

Aangezien elke vorm van schriftelijke evaluatie van dit project ontbreekt, zijn over de effecten helaas geen uitspraken te doen.

Overigens kan uit het feit dat we hier slechts één project bespreken natuurlijk niet worden afgeleid dat er op scholen niet wordt geëxperimenteerd met veranderingen in de lesstof en met maatregelen waarmee men de sfeer op school probeert te beïnvloeden. Dit gebeurt wel, maar niet onder de noemer van vandalisme-preventie*.

* Een voorbeeld hiervan is een te Wanneperveen gehouden project, dat beschreven wordt in het blad Inzicht (oktober 1984, pag. 18-19).

4 Hulpmiddelen

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk vindt u allereerst een lesbrief voor een vandalismedproject voor leerlingen van het voortgezet onderwijs*.

Vervolgens bespreken we in 4.3 ervaringen die zijn opgedaan met films die in de handleiding werden genoemd en behandelen we ten slotte een 'nieuw ontdekte film'.

4.2 Projectweek vandalisme voor het voortgezet onderwijs

In hoofdstuk 2.3 van de handleiding hebben we de voornamelijk organisatorische problemen aangestipt waarmee het voortgezet onderwijs bij het organiseren van projecten te kampen heeft. Veel scholen lossen deze problemen op door aan het begin van het schooljaar projecten te organiseren met als doel leerlingen en leerkrachten met elkaar vertrouwd te maken.

De 'kennis' die in zo'n beginweek wordt opgedaan, kan zijn vruchten afwerpen in de rest van het schooljaar. Leerkrachten kunnen onder meer ontdekken:

- hoe de relaties liggen binnen een groep;
- wie als leid(st)ers binnen een groep fungeren.

Wanneer men op school vandalismedproblemen wil aanpakken, kan men veel profijt hebben van bovenbedoelde kennis (zie hoofdstuk 2.5 van de handleiding: 'Activiteiten gericht op de vriendengroep'). Voorts is het belangrijk dat er aan een goede sfeer op school wordt gewerkt.

Opzet voor een projectweek

Het project is gericht op de laagste klassen (met name brugklassen) van het voortgezet onderwijs. In het project komen de volgende onderdelen aan bod:

1 Kennis maken

Het leren kennen van de groepsgenoten, de leraren en het schoolgebouw.

2 Informatie over vandalisme

Als introductie van het thema vandalisme wordt objectieve informatie over dit onderwerp gegeven.

3 Verkennen van de buurt

Tijdens dit onderdeel wordt de buurt verkend, waarbij zowel negatieve aspecten (vandalisme) worden beschouwd, als positieve aspecten (welke voorzieningen zijn er en welke functie hebben deze).

4 Mogelijke oplossingen

Op grond van de ervaringen die zijn opgedaan tijdens de voorgaande projectonderdelen wordt gezocht naar mogelijke oplossingen van vandalisme in de school/buurt.

* In de handleiding was al vrij veel kant en klaar lesmateriaal voor het lager onderwijs opgenomen en bovendien zijn later ook uitgebreide en goede lesbrieven voor het lager onderwijs ontwikkeld (zie b.v. 'Vandalisme niet kapot te krijgen?', augustus 1982).

5 Afsluiting

De afsluiting bestaat uit een presentatie van de in deze week door de leerlingen opgedane ervaringen.

Uitgaande van deze 5 projectonderdelen, geven we aan wat de doelstellingen ervan zijn en welke activiteiten per dagdeel ondernomen kunnen worden. Elk onderdeel moet worden begeleid door ongeveer 3 leerkrachten eventueel in samenwerking met leerlingen uit de hogere klassen.

KENNISMAKING

Doel

De leerlingen vertrouwd maken met elkaar de leerkrachten en de school waarin ze het komende jaar moeten werken. Het moet de leerlingen duidelijk worden dat een schooljaar alleen goed kan verlopen als er een leefbare sfeer is, zowel binnen de groep als binnen de school.

Indeling

Maandagochtend: kennis maken met elkaar.

Maandagmiddag: kennis maken met de andere leerkrachten en de school.

Maandagochtend: kennis maken met elkaar.

Dit kan gebeuren door middel van kennismakingsspelen. Deze lenen zich er voor om in een kring situatie gespeeld te worden. We geven een aantal voorbeelden:

- Een leerling wordt buiten de kring geplaatst en mag niet kijken. Twee leerlingen in de kring verwisselen van plaats. De opdracht is te achterhalen welke twee verwisseld zijn.
- Het kennismakingstekenspel. Dit spel kan gespeeld worden in groepjes van twee leerlingen. De opdracht is iets van je zelf te vertellen door middel van tekeningetjes. De leerling die niet heeft getekend, moet trachten de tekening juist te interpreteren. Daarna kan kort worden gesproken over de wel of niet juiste interpretatie van de tekening.
- De leerlingen maken kaarten met daarop hun eigen gegevens, zonder hun naam te vermelden. Andere leerlingen moeten vervolgens raden wie bij welke kaart hoort. In plaats van kaarten kunnen leerlingen ook 'paspoorten' maken. Met deze paspoorten kan dan het volgende spel gespeeld worden. Een deel van de leerlingen is 'douanier' en een ander deel 'toerist'. De toeristen moeten al dan niet met 'vals' paspoort de grens proberen over te komen. De douaniers moeten aan de hand van het paspoort nagaan of zij met de juiste persoon hebben te maken.

Maandagmiddag: kennis maken met de andere leerkrachten en de school.

- Allereerst kan een rondgang door de school worden gemaakt waarbij wordt uitgelegd waar de diverse ruimtes (kantine, aula, bibliotheek) voor dienen en welke 'leefregels' er gelden.
- Tevens kunnen (indien organisatorisch mogelijk) de leerlingen kennis maken met de overige leerkrachten waar ze dat jaar mee te maken krijgen.

INFORMATIE OVER VANDALISME

Doel

De leerling laten inzien dat vandalisme een probleem kan vormen.

Indeling

Dinsdagochtend: informatie over vandalisme.

- Het maken van een kostenberaming. De leerlingen krijgen opdrachten als: wat denk je dat het repareren

van een vernielde schoolruit kost?; wie betaalt de schade aan vernield straatmeubilair?; etc.

- Vertonen van een audio-visual waarin objectieve en geen moraliserende informatie over vandalisme wordt gegeven. Een mogelijkheid is de video 'Allemaal tuig'.

VERKENNING VAN DE BUURT

Doel

De leerlingen laten onderzoeken in hoeverre in hun omgeving vandalisme voorkomt.

De leerlingen vertrouwd maken met de positieve mogelijkheden die de buurt biedt.

Indeling

Dinsdagmiddag: het inventariseren van vernielingen.

Woensdagochtend: het bezoeken van een paar belangrijke instellingen in de buurt.

Woensdagmiddag: 'uitstapje' in de buurt.

Dinsdagmiddag: het inventariseren van vernielingen.

Hier zijn o.a. de volgende methoden voor:

- Het noteren van vernielingen op een schade-formulier. Hierop kan worden aangegeven in welke straat een vernieling gezien is, wat de aard van de vernieling is, hoe groot de geschatte schade is, etc. Een dergelijke tocht zou begeleid kunnen worden door monteurs/schade-experts van gemeentelijke diensten.
- Het aangeven van vernielingen op een plattegrond van de omgeving. Dergelijke plattegronden zijn vaak bij de gemeente verkrijgbaar.

Woensdagochtend: bezoek aan belangrijke instellingen.

- Om een indruk te krijgen van wat er in de buurt te doen is, kan een bezoek worden gebracht aan het buurtcentrum.
- Ook is het mogelijk om wat 'dieper' in te gaan op de vraag wat het onderhouden van de voorzieningen in de buurt met zich meebrengt, bijvoorbeeld door middel van een rondleiding onder leiding van een aantal medewerkers van verschillende gemeentelijke diensten.

Woensdagmiddag: een 'uitstapje' in de buurt.

- Om eens te relaxen kan daadwerkelijk van een voorziening in de buurt gebruik worden gemaakt. De exacte invulling hiervan is natuurlijk afhankelijk van de mogelijkheden in uw buurt.

MOGELIJKE OPLOSSINGEN

Doel

De leerlingen laten ervaren dat aan veel oorzaken van vandalisme wel degelijk iets te doen valt.

Indeling

Donderdagochtend: op een rijtje zetten van voorafgaande ervaringen.

Donderdagmiddag: het bedenken van oplossingen.

Donderdagochtend: op een rijtje zetten van voorafgaande ervaringen.

- Op basis van de informatie over vandalisme en de verkenning van de buurt worden de vandaliseproblemen in de buurt en de oorzaken daarvan op een rijtje gezet.

Donderdagmiddag: het bedenken van oplossingen.

Het met elkaar zoeken naar oplossingen voor vandalisme moet liefst leiden tot een tastbaar produkt, bijvoorbeeld:

- Verzoek aan de school om bepaalde maatregelen te nemen.
- Een brief aan het gemeentebestuur met voorstellen voor

vandalisme-preventie.

Oplossingen die door de gemeente gerealiseerd moeten worden, kunnen in een rollenspel (bijvoorbeeld als leden van de gemeenteraad met zowel voor- en tegenstanders van de plannen) worden gespeeld.

AFSLUITING

Doel

De resultaten van het project aan anderen (ouders, buurtbewoners, gemeente) laten zien.

Indeling

Vrijdagochtend: voorbereiding afsluiting.

Vrijdagmiddag: afsluitende activiteit.

Vrijdagochtend: voorbereiding afsluiting.

De ochtend zal over het algemeen besteed moeten worden aan de voorbereiding van de afsluitende activiteit. De invulling hiervan is natuurlijk afhankelijk van de afsluitende activiteit die men in gedachten heeft.

Vrijdagmiddag: afsluitende activiteit.

We noemen hier twee van de vele mogelijkheden:

- Het houden van een quiz over het thema buurt en vandalisme. De leerlingen stellen de vragen. Bezoekers (ouders, buurtbewoners, andere leerkrachten) moeten de antwoorden geven.
- Een schoonmaakactie in de buurt met behulp van bijvoorbeeld ouders, buurtbewoners en gemeentelijke diensten.

Ten slotte

Het moge duidelijk zijn, dat dit slechts één mogelijkheid is voor het uitvoeren van een project. U kunt de opzet overnemen, maar ze kan ook als uitgangspunt dienen voor een project dat volledig is aangepast aan de specifieke situatie op uw school en de buurt waarin die school staat.

4.3 Audio-visuele hulpmiddelen

Bij veel vandaliseprojecten wordt gebruik gemaakt van de audio-visuele hulpmiddelen die in de handleiding zijn besproken.

Van de Nederlandse versie van de film 'I didn't do it' en de video van 'Allemaal tuig' hebben we een (beperkte) indruk hoe daar door een aantal gebruikers over gedacht wordt. Uit de evaluatie van het vandaliseproject in Arnhem, waar op de deelnemende scholen de film 'I didn't do it' werd gedraaid, bleek dat de film voor de kinderen van de bovenbouw van de lagere scholen erg moeilijk is. Uit het projectverslag:

"Ze vinden alles erg spannend, maar de essentie snappen ze niet. Dit heeft een grote uitleg van ons gevraagd. Dit hadden we niet voorzien. Later hebben we nagedacht over een beter alternatief, maar dit hebben we niet kunnen vinden."

Overigens kregen wij via verschillende kanalen soortgelijke geluiden te horen. Aan de andere kant kwam het echter ook voor dat men in het lager onderwijs de moeilijkheidsgraad niet te hoog vond en zeer tevreden was over de film.

De film lijkt dus wel bruikbaar te zijn (al dan niet met goede uitleg).

De produktie 'Allemaal tuig' is door het IKON vrij grondig op mate van bruikbaarheid getest, door middel van mondelinge en schriftelijke enquêtes onder groepen jongeren (hoofdzakelijk van 13 tot en met 16 jaar oud), die de video op school of in een jongerencentrum hadden gezien (Lips, 1982).

Uit dit onderzoek kwamen de volgende conclusies naar voren:

- De inhoud van 'Allemaal tuig' is voor de meeste jongeren (met name in grote steden) goed herkenbaar.
- De video brengt de jongeren niet op 'oplossingen voor vandalisme', maar laat ze inzien dat het vinden van oplossingen erg moeilijk is.
- Het naspelen van situaties uit 'Allemaal tuig' blijkt vaak een beter vervolg op de vertoning van de video dan een nabespreking. Het naspelen biedt voor jongeren een manier om zich af te reageren.
- De video lijkt de jongeren niet of nauwelijks op 'verkeerde ideeën' te brengen. Alleen als er door leerkrachten of jongerenwerkers werd gewezen op het moreel verwerpelijke van vandalisme, bleek er sprake te zijn van een averechts effect.

Samenvattend kunnen we stellen dat de video 'Allemaal tuig' vooral bruikbaar is om oudere jeugd na te laten denken over vandalisme-problemen. Het uiteindelijke effect zal sterk afhankelijk zijn van de inhoud van de verdere activiteiten die in het kader van een project worden ondernomen.

Tot besluit van deze paragraaf willen we u wijzen op de film 'De laatste bus'. Deze film is bestemd voor dezelfde doelgroep als 'Allemaal tuig' en is te huur bij het Nederlands Film Instituut.

Nederlands Film Instituut
Steynlaan 3
1200 JS Hilversum
tel. 035-17645

De film handelt over een uitbarsting van agressie tijdens de laatste rit van een bus. Een groepje jongens van een jaar of 17 raakt in conflict met de conducteur en de oudste jongen slaat hem in elkaar.

De overige passagiers en de chauffeur kijken met afgrijzen toe, maar steken geen hand uit om de conducteur te helpen.

Het tweede deel van de film speelt zich af in de studio. De passagiers en de chauffeur worden gevraagd naar hun motieven om zich afzijdig te houden. Ook de jongens, die inmiddels door de rechter veroordeeld zijn, vertellen hoe ze ertoe gekomen zijn de conducteur te mishandelen. Ten slotte geeft de conducteur zijn mening over de jongens en de passagiers.

De film roert niet alleen het probleem van agressie aan, maar stelt tevens een aantal daarop betrekking hebbende problemen aan de orde: zoals angst, egoïsme, rassenhaat, groepsvorming, generatieverschil, opvoeding, etc.

In de BB-enquête is uitgebreid gevraagd naar ervaringen met techno-preventieve maatregelen. Daaruit kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Iets minder dan 10% van de scholen heeft na het lezen van de handleiding een of meer techno-preventieve maatregelen toegepast.
- De meeste scholen (iets minder dan 70%) maken weinig of geen gebruik van techno-preventieve middelen. Als belangrijkste reden wordt daarvoor 'geen last van vandalisme of inbraak' opgegeven, op ruime afstand gevolgd door de redenen 'te duur' en 'geen tijd'.
- Op scholen waar wel techno-preventieve maatregelen worden toegepast, is men over het algemeen redelijk tevreden over het effect daarvan. Alleen 'het bemoeilijken van op het dak klimmen' en (in iets mindere mate) 'het gebruiken van speciale verf en/of plaatmateriaal met siliconenbehandeling' vindt men relatief (10 tot 30% van de 'toepassers') een negatief resultaat hebben.

Deze bevindingen geven aan dat er op techno-preventief gebied nog heel wat zou kunnen gebeuren. Voor ons is dat voldoende reden om in deze aanvullingsbladen aandacht te besteden aan een paar nieuwe ontwikkelingen in 'technoland'.

Achtereenvolgens gaan we in op:

- Normering voor hang- en sluitwerk.
- Het laten branden van licht.
- Compartimentering van elektronische beveiliging.

Normering voor hang- en sluitwerk

In de map werden op pag. 98 t/m 101 een aantal suggesties gegeven voor de verbetering van hang- en sluitwerk. In dit verband is het van belang dat er door het Nederlandse Normalisatie Instituut (NNI) normen (NEN 5088 en 5089) zijn ontwikkeld, waarmee de kwaliteit van hang- en sluitwerk wordt geïndiceerd. Door middel van een sterrenaanduiding, die onuitwisbaar op het slot en de verpakking is aangebracht, kan men zien welke mate van inbraakwerendheid een produkt heeft.

Deze sterrenaanduiding ziet er als volgt uit:

★ = klasse STANDAARD

★★ = klasse ZWAAR

★

★★ = klasse EXTRA ZWAAR

A = klasse ALGEMEEN

De termen standaard, zwaar en extra zwaar spreken voor zich. De term 'algemeen' is van toepassing op die produkten waarvoor geen verdere onderverdeling in categorieën is gemaakt.

Het laten branden van licht

Uit een Amerikaans onderzoek komt naar voren dat het in sommige gevallen zelfs preventief kan zijn het licht uit te laten. Het kwam namelijk voor dat jongeren die een school waren binnengedrongen, op hun schreden terugkeerden omdat ze niets konden zien. Dit is aanleiding om de suggestie op pag. 94 van de handleiding van het licht te laten branden nog wat verder te nuanceren:

- Laat de verlichting alleen branden als er door omwonenden en/of passanten controle op de school kan worden uitgeoefend.

Compartimentering en elektronische beveiliging

Op pagina 101 van de handleiding wordt de suggestie aan de hand gedaan om waardevolle en attractieve zaken (audio-visuele apparatuur, geldkisten, examenopgaven, etc.) zo veel mogelijk bij elkaar in een goed beveiligde ruimte op te bergen (compartimentering).

Als aanvulling hierop (en op bouwkundige maatregelen die eerder in de map zijn besproken) kan men een detectiesysteem (laten) aanbrengen. Een systeem dat de dader niet onmiddellijk bij het binnendringen van het gebouw signaleert, maar als hij zich door het gebouw gaat verplaatsen. Zo'n systeem moet dus worden geplaatst in de gangen en de ruimten waar waardevolle spullen zijn opgeborgen.

Als eenmaal wordt besloten om een detectiesysteem te installeren, moet men zich ook de vraag stellen op welke wijze het systeem moet *alarmeren* als er een dader is gesignaleerd. In ieder geval zal aan de plaatselijke politie gevraagd moeten worden welke vorm van alarmering voor hen acceptabel en haalbaar is. Er zijn drie mogelijkheden:

- *Stille alarmering* naar een medewerker van de school of naar de politie (al of niet via een particuliere alarmcentrale). Met deze methode heeft men het meeste kans om daders op heterdaad te betrappen. Een nadeel kan zijn dat de daders de kans hebben om het een en ander te vernielen voor de politie arriveert.
- *Luide alarmering binnen* het gebouw in combinatie met optische alarmering (b.v. een knipperlicht) aan de buitenzijde van het gebouw.
- *Luide alarmering buiten* het gebouw. Hierbij moet worden voldaan aan plaatselijk geldende voorschriften. Bij de beide vormen van luide alarmering moet men er natuurlijk zeker van zijn dat er altijd iemand (conciërge, omwonenden) op het alarm reageert en de politie belt.

De laatste zinnen van de handleiding luiden:

“Het is duidelijk dat evalueren zin heeft. Men kan er zelfs iets van leren en ook anderen kunnen er iets aan hebben. Het is daarom jammer dat een evaluatie vaak achterwege blijft. Geheel onbegrijpelijk is dat echter niet: het project is afgelopen en men is blij dat het erop zit, en bovendien staan proefwerkweken, toetsen en voorlichtingsprojecten over drugs alweer voor de deur.”

Uit de BB-enquête blijkt dat we een vooruitziende blik hebben gehad. Bij de overgrote meerderheid (bijna 95%) van projecten op scholen heeft men niet het stappenmodel, dat eindigt bij evaluatie, gevolgd. Bovendien wordt de vraag “heeft het project ten gevolge gehad dat leerlingen minder vandalisme plegen” door ongeveer 60% van de respondenten met ‘weet niet’ beantwoord. Duidelijke aanwijzingen dat er maar weinig projecten worden geëvalueerd.

We hebben onszelf natuurlijk de vraag gesteld waarom men zo evaluatieschuw is. Waarschijnlijk spelen in ieder geval de volgende twee redenen een rol:

- De map bevat geen concrete suggesties voor het uitvoeren van een evaluatie.
- Bij veel mensen leeft de gedachte dat evalueren een moeilijke en tijdrovende aangelegenheid is.

Om deze beide redenen voor evaluatieschuwheid weg te nemen, doen we de lezer in deze paragraaf een aantal suggesties aan de hand, die simpel zijn en weinig tijd vergen. Daarbij maken we onderscheid tussen effect-evaluatie en proces-evaluatie.

Effect-evaluatie

Bij een effect-evaluatie wordt nagegaan in hoeverre met het project aan de gestelde doelen is beantwoord. Hieruit volgt dat effect-evaluatie onmogelijk is, als bij de start van het project niet duidelijke doelen worden geformuleerd. Bij het formuleren van doelen moet men dus exact te werk gaan. Zo is ‘het verminderen van het vandalisme’ een veel te globale doelstelling. Veel duidelijker is bijvoorbeeld: ‘Het verminderen van het aantal vernielingen dat door leerlingen binnen het schoolgebouw wordt gepleegd’.

Om na te gaan of de doelstellingen bereikt zijn, moet de situatie zoals die *voor de start* van een project was, vergeleken worden met de situatie die *na afloop* van het project is ontstaan. Dit betekent dat beide situaties op een of andere manier beschreven moeten worden.

Laten we als voorbeeld teruggrijpen op het doel: ‘het verminderen van het aantal vernielingen dat door leerlingen binnen het schoolgebouw wordt gepleegd’.

U kunt nu ten behoeve van een effect-evaluatie als volgt te werk gaan:

- Voor de aanvang van een project laat u een aantal leerlingen gedurende een bepaalde periode vernielingen turven op speciaal daarvoor ontworpen formulieren*.

* Op die formulieren staan de verschillende vormen van vernielingen waar u op uw school mee wordt geconfronteerd. De leerlingen hoeven bij ontdekking van een vernieling dus alleen op de juiste plaats een turfje te geven.

Vervolgens worden deze formulieren door de leerlingen verwerkt tot een nette tabel.

Op die manier snijdt het mes aan twee kanten: de leerlingen worden bewust van de omvang van het vandalisme in de school en leveren ook de 'voormeting' ten behoeve van de evaluatie.

- Aan het eind van het project kan dezelfde procedure worden herhaald. Door beide uitkomsten van het turfwerk te vergelijken, kunt u nagaan of de doelstelling bereikt is.

Vanzelfsprekend kunnen met enige creativiteit ook andere doelstellingen met behulp van leerlingen geëvalueerd worden.

Procesevaluatie

Simpel gezegd houdt proces-evaluatie in dat wordt nagegaan wat er goed en wat er fout liep bij het project.

Ook hierbij kunnen vanzelfsprekend de leerlingen betrokken worden. Zo is het bijvoorbeeld mogelijk om de leerlingen via een opstel hun oordeel over het project te laten geven. Daarbij kan u aan de leerlingen een aandachts-puntenlijst* geven, die er bijvoorbeeld als volgt uitziet:

- Wat vonden jullie het leukste onderdeel en waarom?
- Wat vonden jullie het minst leuke onderdeel en waarom?
- Wat vonden jullie van de tijdsduur van het project?

Op grond van de inhoud van deze opstellen en op grond van uw eigen oordeel over het verloop van het project kunt u vervolgens een stukje schrijven dat 'proces-evaluatie' heet.

Tot slot

Tot besluit van de evaluatie moeten de resultaten van effect- en proces-evaluatie gebundeld worden en het schrijven van een aantal conclusies (is het project een succes geweest, hoe zou het een volgende keer (nog) beter kunnen) is de laatste taak die dan nog rest.

Ook dit hoeft echter niet veel tijd in beslag te nemen.

Kortom: een relatief kleine tijdsinvestering levert het grote voordeel op dat u weet wat de resultaten zijn en u die ook aan anderen kunt laten zien...

* Het is natuurlijk ook mogelijk om een korte enquête onder de leerlingen te houden. De informatie die zo'n enquête oplevert, is eenvoudiger te verwerken (bovendien kan dat ook door de leerlingen gebeuren), maar daar staat tegenover dat een opstel waarschijnlijk meer 'spontane' informatie oplevert.

Algemeen

- 'Eerste tussenrapportage evaluatie-onderzoek van de map Scholen en Vandalisme'; Bureau Criminaliteitspreventie; Amsterdam, februari 1984 (55 pag.).

Dit is het rapport over de enquête onder de inzenders van blauwe bonnen uit de map Scholen en Vandalisme. Het rapport is nauwelijks bruikbaar bij vandaliseprojecten, omdat het slechts een globaal overzicht geeft van vandalisme-problemen op scholen en het type maatregelen dat men treft.

Literatuur bij 2: Cijfers over vandalisme

- Het CBS produceert elk jaar een stroom van publikaties met criminaliteitscijfers. De publikaties hebben echter niet specifiek op vandalisme betrekking en zijn dus niet bruikbaar voor projecten op scholen.

Literatuur bij 3.2: Projecten op scholen

- 'Doe 's gezond'; Werkgroep Gedrag Montfoortschool; Tilburg, 1983 (107 pag.).

Verslag van het vandaliseproject in de Tilburgse wijk Stokhasselt, met veel materiaal dat bruikbaar is bij projecten op scholen. Inlichtingen over de verkrijgbaarheid van het project kunt u inwinnen bij het secretariaat van de Werkgroep Gedrag Montfoortschool, Scarlattistraat 76, 5049 GC Tilburg, tel.: 013-550078.

- 'Eindverslag vandaliseproject Waddinxveen'; H.v.d. Spoelen A.G.M. Olthof; Waddinxveen, 1981 (25 pag.).

Evaluatie van een project op lagere scholen in Waddinxveen; zonder concreet lesmateriaal. Inlichtingen over de verkrijgbaarheid bij het District Rijkspolitie 's-Gravenhage, Afdeling Voorkoming Misdrijven, v.d. Valk Boumanweg 180, 2352 JD Leiderdorp, tel.: 071-899270.

- 'Hée, hou 't heel'; Gemeente Haarlemmermeer; Hoofddorp, 1984.

Het gaat hier om een koffertje dat een aantal materialen bevat, die bruikbaar zijn bij vandaliseprojecten op lagere scholen. De koffer bevat onder meer: de videofilm 'Ontdekkingsreis door de wereld van het vandalisme', een verhaal over vandalisme (uitgesmeerd over 35 leesboekjes), de diaserie 'Hée, hou 't heel' (dit is de door de gemeente Zaanstad gemaakte serie 'Gooi je eigen glazen in') en een handleiding voor leerkrachten. De koffer kan besteld worden bij: Afdeling Voorlichting gemeente Haarlemmermeer, Postbus 250, 2130 AG Hoofddorp, tel.: 02503-69399. De kosten bedragen f 500,— per koffer.

- 'Houd het leefbaar'; Stichting Vandalisme Preventie; Bussum, 1984.

Een leespakket voor de bovenbouw van het lager onderwijs; bestaande uit: 35 werklesbrieven, 35 knipvellen en een handleiding voor de leerkracht (kosten f 39,75), band-diaserie plus handleiding (kosten f 65,45). Het totale pakket kost f 98,— inclusief verzendkosten en is te bestellen bij: Stichting Vandalisme Preventie, Postbus 1096, 1400 BB Bussum, tel.: 02159-10343.

- 'Kinderen kiezen zelf'; Stichting Ruimte, Rotterdam, 1981 (48 pag.).

Verslag van een project waarbij kinderen van de zesde klas van een lagere school hun mening over een aantal stadsvernieuingsproblemen aan de betreffende wethouder kenbaar maken. Het rapport is verkrijgbaar bij de Stichting Ruimte, Weena 732, 3014 DA Rotterdam, tel.: 010-116181. Kosten f 3,— per exemplaar.

- 'Rapportage onderzoek Jeugdvandalisme deel 5'; Martin Walop (in samenwerking met Bram van Dijk en Paul van Soomeren); Amsterdam, oktober 1983 (165 pag.).

Dit is het evaluatie-verslag van het anti-vandaliseproject dat is uitgevoerd in Osdorp. Een belangrijk onderdeel vormden een aantal specifieke en brede projecten op scholen voor lager en voortgezet onderwijs. Dit rapport is te bestellen door overmaking van f 24,50 op gironummer 4500040 ten name van de afdeling Financiën, Gemeente Amsterdam, t.g.v. Bureau Voorlichting - Amsterdam, onder vermelding van artikel 2714.

- 'Rapportage onderzoek Jeugdvandalisme deel 6'; Martin Walop (in samenwerking met Bram van Dijk en Paul van Soomeren); Amsterdam, februari 1984 (105 pag.).

Dit rapport is de samenvatting van de voorgaande 5 onderzoeksrapportages. Tevens worden er beleidsaanbevelingen gedaan voor de preventie van vandalisme in Amsterdam. Dit rapport is op dezelfde wijze te bestellen als bovenstaande rapportage. Kosten f 12,75 per exemplaar.

- 'Vandalisme niet kapot te krijgen?'; Marjolein Starreveld; Groningen, augustus 1982 (66 pag.).
Een lesmap voor de hoogste klassen van het basisonderwijs over vandalisme en de relatie met de eigen woonomgeving (brede aanpak). De map kan tegen een geringe vergoeding worden aangevraagd bij de Provinciale Raad voor Jeugd-aangelegenheden, A-Kerkhof 14, 9711 JB Groningen, tel.: 050-133455.
- 'Verslag van een experimenteel project uitgevoerd door onderwijzeressen op de Arnhemse basisscholen'; Gemeentepolitie Arnhem Stafbureau Voorlichting/Voorkoming Misdrijven; Arnhem, 1983 (90 pag.).
Evaluatie-rapport van het vandalisme-project op ruim 60 lagere scholen te Arnhem. Met veel voorbeelden van gebruikt lesmateriaal. Het project werd uitgevoerd door 5 onderwijzeressen, die in het kader van de WVM-regeling konden worden aangesteld. Het rapport is verkrijgbaar bij de GP Arnhem, Stafbureau Voorlichting/Voorkoming Misdrijven, Beekstraat 39, 6811 DW, Arnhem, tel.: 085-524232.
- 'Voorkoming Misdrijven in Waddinxveen, een evaluatie van een vandalisme-project'; L.C. van der Pols; Dordrecht, januari 1982 (82 pag.).
Deze evaluatie van het project te Waddinxveen is gebaseerd op interviews met kinderen die het project hadden meegemaakt. Inlichtingen over de verkrijgbaarheid van het rapport bij: Nederlandse Politie Academie, afdeling bibliotheek, Postbus 9001, 7300 DB Apeldoorn, tel.: 055-550844.

Literatuur bij 3.3: Algemene maatregelen

- 'De tuin om de school – wat doe je er mee?'; Stichting voor de Leerplanontwikkeling en Instituut voor Natuurbeschermings-educatie; maart 1982 (107 pag.).
Een handleiding voor inrichting en gebruik van het schoolterrein. Te bestellen bij het Instituut voor Natuurbeschermings-educatie, Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam, tel.: 020-228115. Kosten f 12,50 per exemplaar.
- 'Natuur je buur'; ministerie van Landbouw en Visserij, hoofd-directie Natuurbehoud en Openluchtrecreatie in samenwerking met de Stichting voor Milieu-educatie; Den Haag, mei 1983 (12 pag.).
Informatie-brochure over het project 'Natuur je buur'. Inlichtingen over de verkrijgbaarheid bij: het Distributiecentrum Overheidspublikaties, Postbus 20014, 2500 EA Den Haag, tel.: 070-789257.
- 'Natuur je buur, didactische handleiding'; Advies- en begeleidingscommissie van het project 'Natuur in de stedelijke omgeving'; Den Haag, mei 1983 (31 pag.).
Handleiding voor o.a. leerkrachten die vinden dat de natuur in de woonomgeving extra aandacht waard is. Inlichtingen over de verkrijgbaarheid bij: het Distributiecentrum Overheidspublikaties, Postbus 20014, 2500 EA Den Haag, tel.: 070-789257.
- 'Niet apart maar samen'; Ina Schoppen; In Inzicht, oktober 1984, pag. 18-19.
Korte beschrijving van een project in Wanneperveen over conflicten. Het blad Inzicht is een uitgave van de Vereniging voor Openbaar Onderwijs, Postbus 50557, 1007 DB Amsterdam, tel.: 020-769276.
- 'Project PRIDE An Anti-Vandalism Program'; Gib Taylor; 1980 (2 pag.).
We hebben deze publikatie uitgebreid behandeld in de aanvullingsbladen. Het heeft dus voor uw weinig zin te proberen deze publikatie te achterhalen.
- 'RET Schoolverlichting; RET; Rotterdam, 1983 (55 pag.).
Dit is een schooltraining 'conflict oplossen', die bestaat uit 11 onderdelen. Inlichtingen over de verkrijgbaarheid bij de RU Leiden, Kriminologies Instituut, dhr. A.R. Hauber, Hugo de Grootstraat 27, Leiden, tel.: 071-149641.
- 'Schoolspeelplaatsen'; Stichting Ruimte; Rotterdam, 1979 (60 pag.).
Een map met algemene richtwaarden en praktische informatie bij de aanleg en de inrichting van schoolterreinen voor het

basisonderwijs. Verkrijgbaar bij de Stichting Ruimte, Weena 732, Rotterdam, tel.: 010-131441. Kosten f 10,— per exemplaar.

- 'Speeldingen op maat en smaak voor en door de bewoners'; Bert Bakkers; Rotterdam, september 1981 (88 pag.).
Publikatie met vele praktische informatie over het (her)inrichten van speelterreinen. Verkrijgbaar bij de Stichting Ruimte (gegevens zie boven). Kosten: f 15,—.
- 'Werkmap Speelideeën'; Herman Gorter en Joop Coenen; Amsterdam, 1979 (48 pag.).
Map met ideeën voor het invullen van speelplekken en speeltuinen. Inlichtingen over verkrijgbaarheid bij het NUSO Informatie- en Dokumentatiecentrum, Nieuwe Herengracht 119, 1011 SB Amsterdam, tel.: 020-269661.

Literatuur bij 4.3: Audio-visuele hulpmiddelen

- 'Allemaal tuig: ontvangst, reacties & verwerking'; Roek Lips; Hilversum, december 1982 (± 40 pag.).
Evaluatie-rapport over de video 'Allemaal tuig'. Inlichtingen over de verkrijgbaarheid bij de IKON, Borneolaan 27, Hilversum, tel.: 035-41351.

Literatuur bij 5: techno-preventieve maatregelen

- 'Norm-info 5088/5089'; Nederlands Normalisatie Instituut; Delft, ongedateerd (2 pag.).
Informatie betreffende een tweetal normen t.a.v. hang- en sluitwerk. Meer informatie over deze normen is verkrijgbaar bij: NNI, Postbus 5059, 2600 GB Delft, tel.: 015-611061.

Literatuur bij 6: tips voor evaluatie

- Geen.